

روش جدید تدریس در علوم تربیتی

موسی باقری فر^۱، کلثوم ابراهیمی شاهروdi^۲، محمد ابراهیم زاده پودینه^۳، فرهود دهواری^۴

^۱ دانشگاه سیستان و بلوچستان، کارشناسی ارشد علوم تربیتی (گرایش روان شناسی تربیتی)

^۲ دانشگاه سیستان و بلوچستان کارشناسی علوم تربیتی (گرایش آموزش و پرورش)

^۳ دانشگاه سیستان و بلوچستان کارشناسی علوم تربیتی (گرایش آموزش و پرورش)

^۴ دانشگاه سیستان و بلوچستان کارشناسی علوم تربیتی (گرایش آموزش و پرورش)

نام نویسنده مسئول:

موسی باقری فر

چکیده

تحقیق حاضر، جهت بررسی پیامدهای استفاده از رویکرد درس پژوهی^۱ به عنوان نمونه ای از پژوهش مشارکتی در کلاس درس توسط معلمین، بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می باشد که تاثیرات آن بر توسعه ای حرفة ای معلمین نیز باعث می گردد. هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر رویکرد درس پژوهی بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی بود. و به دوگروه آزمایش (آموزش با روش درس پژوهی) و کنترل (آموزش با روش سنتی) تقسیم شدند. تحقیق حاضر به روش کتابخانه ای انجام پذیرفته است و به صورت توصیفی، تحلیلی انجام گرفته است

واژگان کلیدی: درس پژوهی، پیشرفت تحصیلی، یادگیری، آموزش، دبستان

مقدمه

با نگاه به کارکردهای نظام آموزش و پرورش در طول تاریخ، انتقال، گسترش و توسعه فرهنگ از مهمترین و پایدارترین کارکردها بوده است. در نظام اسلامی، تعلیم و تربیت، وظیفه خطیری است که به صورت نهادی بر عهده خانواده و تمامی انسانهایی است که خود را در مقابل انسان و حرکت او در مسیر اهداف غایی تربیت اسلامی یعنی مقام قرب به خداوند بزرگ مسؤول می‌دانند و به صورت رسمی این وظیفه مهم بر عهده آموزش و پرورش باشد در صورت هماهنگی و اشتراک مساعی این دو نهاد محصول ثمره تربیت انسانهای مؤمن، متعهد، کارآمد و اثربخش خواهد بود.^[۱]

با پیشرفت علوم و فنون و گستردگی شدن جوامع، نیازهای فردی و اجتماعی نیز پیچیده می‌شوند. اراضی نیازهای پیچیده نیز در جای خود، احتیاج به علوم و فنون گستردگی دارد. کسب علوم و فنون گستردگی در سایه روش های آموزشی متنوع امکان پذیر است. به این سبب وظیفه و مسؤولیت معلم امروز نسبت به گذشته سنگین‌تر شده است. دیگر نمی‌توان با روش‌های سنتی، جامعه و افراد آن را به سوی یک تحول پیشرفتی سوق داد. در دنیای پیچیده هیچ کس بی نیاز از تعلیم و تربیت نیست.^[۲]

آیا ما معلمان و دست اندکاران تعلیم و تربیت توانسته‌ایم امکانات مطلوب یادگیری و زمینه‌های شکوفایی استعداد دانش آموزان را فراهم کنیم؟ آیا تجارت حاصل از مدرسه با تجارت واقعی زندگی دانش آموزان مناسب است؟ آیا نحوه ارائه مطالب، براساس علاقه و انگیزه دانش آموزان صورت می‌گیرد؟ براساس تحقیقاتی که در زمینه آموزش ریاضی به عمل آمده است هر انسان با بهره‌های متوجه توانایی یادگیری مفاهیم ریاضی را دارد و به طور ذاتی به ریاضیات علاقمند است و از یادگیری آن لذت می‌برد در حالی که اگر یک نظرخواهی از تعدادی افراد به طور تصادفی به عمل آید اکثر افراد نسبت به ریاضی اظهار بی‌علاقگی نموده، آن را درسی خشک، غیرقابل انعطاف و جلسات آموزشی آن را خسته کننده می‌دانند و درک مفاهیم ریاضی را خارج از توان خود اعلام می‌کنند.^[۳] با عنایت به حساسیت موضوع و راهنمایی‌های اساتید، و تجربیات شخصی محقق برآن شد تا تحقیقی پیرامون نظریات یادگیری در درس ریاضی بر روی دانش آموزان انجام گیرد. یکی از این نظریات، رویکرد درس پژوهی است که در این تحقیق بر روی یک کلاس درس انجام گرفته است و با توجه به رویکرد درس پژوهی بر یاددهی و یادگیری دانش آموزان ارایه داده ایم. درس پژوهی می‌تواند راهی برای ارتقاء توانمندی و مهارتهای مورد نیاز یک معلم از طریق مشارکت با همکاران باشد. این تحقیق بر آن است تا این فعالیت، در دسترس معلمان پژوهشگر قرار گرفته ره توشه کارشان باشد. باید توجه داشت زمانی را که برای برنامه ریزی رسیدن به اهداف صرف می‌کنیم، از دست نمی‌دهیم بلکه سرمایه گذاری می‌کنیم.

ضرورت انجام تحقیق

بررسی ادبیات پژوهش در حوزه معلمان نشان می‌دهد که اگرچه در دهه گذشته پژوهه‌های تحقیقی متعددی برای شناخت عمیق تر زندگی حرفه ای معلمان انجام شده است. با این حال باید بدهی سمت ماورای این یافته‌ها حرکت کرد. باید بدهی شیوه ای نظریه پردازی شودتابه کمک آن مبانی نظری، آن چه که دیده می‌شود؛ تبیین شده و تأثیرات آموزش معلمان بر آن ها پیش بینی شود کوئی.^[۴] روند تحولات موجود در دنیای امروز، اصلاحات آموزشی را امری اجتناب ناپذیر و جهانی ساخته است. بیشترین توجه برنامه‌های اصلاحات آموزشی بر توانمندسازی معلم و غنی‌سازی فرآیند یاددهی، یادگیری متمرکز است. توجه به ارتباط مدرسه و جامعه و برقراری تعامل اثربخش میان آموزش مدرسه‌ای با زندگی اجتماعی، ماموریت اصلی اغلب برنامه‌های اصلاحات آموزشی کشورهای مختلف جهان است.^[۵] آمادگی معلمان برای ایجاد نقش های حساس و دشوار از ضروریات هر معلم می‌باشد. مسیرهایی که برای این آماده سازی تعریف می‌شود، آگاهی از نقش و وظایف آن در حوزه ای عمل است. موقعیت پیچیده‌ی عمل، باوری است که با بروز پدیده‌های پیچیده، موقعیت یادگیری جدید، تحلیل آن بسیار دشوار به نظر می‌رسد.

در این حوزه، عنصر تدریس بسیار حائز اهمیت است. با این دید، در بخش اجرای تدریس پیدا کردن یک راه عملیاتی مشترک بین معلمان بسیار سخت است.^[۶]

درس پژوهی به عنوان مدلی موثر برای ترویج و غنی‌سازی یادگیری در مدرسه، در حال حاضر نظر بسیاری از اندیشمندان را در جهان برای تحول در آموزش به خود جلب کرده است. درس پژوهی به گسترش فرهنگ یادگیری در مدارس یاری می‌رساند و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقا دهند، در رفتار خود بازاندیشی کنند و در تحول مستمر آموزش مشارکت کنند.^[۷] معلمان ستون نظام آموزشی هستند و تحول اساسی در آموزش آنان باعث می‌شود که دیگر مجری بی‌چون و چرای دستورات آموزشی متمرکز یا نیمه متمرکز نباشند.^[۸] باتوجه به اینکه حدود دوده است که درس پژوهی در کشور ما وارد شده است

متاسفانه بیشتر معلمان با این کلمه بیگانه هستند. لذا بر آن شدم تا در این زمینه تحقیق نمایم و نتایج حاصل از تحقیق را در اختیار همکاران فرهنگی قرار دهم و آنان را به استفاده از این شیوه تدریس در کلاس درس ترغیب نمایم. از آنجاییکه خودم فرهنگی هستم و در کلاس درس با داشت آموزان ارتباط مستقیم دارم، می خواهم این روش تدریس جدید را عملاً در کلاس به کار ببرم و نتایج حاصل را ارایه نمایم.

هدف پژوهش

هدف کلی پژوهش حاضر عبارت است از بررسی این موضوع که آیا استفاده از رویکرد درس پژوهی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیری مثبت دارد یا خیر؟ تعیین میزان اثربخشی رویکرد درس پژوهی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

یافته های تحقیق

یادگیری: یادگیری به فرایند ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در رفتار یا توان رفتاری که حاصل تجربه است گفته می شود و نمی توان آن را به حالتهای موقتی بدن مانند آنچه بر اثر بیماری، خستگی یا معرف داروها پدید می آید نسبت داد.^{۱۱/۱}

پیشرفت تحصیلی: پیشرفت تحصیلی عبارت است از: سنجش عملکرد یادگیرندها و مقایسه نتایج حاصل با هدف های آموزشی از پیش تعیین شده به منظور تصمیم گیری درباره اینکه آیا فعالیت های آموزشی معلم و کوشش های یادگیری دانش آموزان به نتایج مطلوب رسیده و به چه میزانی.^{۱۲/۱}. دوره دبستان: دوره‌ی آماده سازی و تربیت افراد برای کسب مهارت، گوش دادن، خواندن، نوشتمن، سخن گفتن، فکر کردن و پرورش توانایی های عقلانی، از قبیل خودآگاهی، ادراک صحیح از مفاهیم، استدلال، تلطیف عواطف متناسب با سن و کسب روحیه همکاری و تعاون است.^{۱۲/۲}. یادگیری: منظور از یادگیری در این پژوهش میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان براساس نمره آنها در آزمون محقق ساخته می باشد. آموزش: منظور از آموزش در این پژوهش روش به کارگرفته شده توسط محقق جهت آموزش مفاهیم درسی به دانش آموزان می باشد. این روش ها به دو صورت رویکرد درس پژوهی و رویکرد سنتی می باشد. پیشرفت تحصیلی: پیشرفت تحصیلی در این تحقیق شامل نمره ای است که دانش آموزان از آزمون پیشرفت تحصیلی کسب می کنند. نگرش: یک حالت درونی است که در طول زندگی از موقعیت هایی که فرد در خانه، مدرسه و مکان های مذهبی با آنها روبرو شده است، کسب گردیده اند و بر انتخاب های فرد تاثیر می گذارد.^{۱۲/۳}.

آموزش: آموزش را به عنوان "فرامم آوردن فرستهایی برای اینکه دانش آموزان یادگیرند" تعریف کرده اند.^{۱۲/۴}.
معمولًا فعالیتهایی که معلم برای آسان کردن یادگیری در یادگیرندها به تنها ی و یا به کمک مواد آموزشی انجام می دهد آموزش می نامند. رویکرد درس پژوهی: به معنای ، پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس می باشد.

تاریخچه

تاریخچه درس پژوهی به قلی از سال های ۱۹۰۰ میلادی بر می گردد. که در ژاپن به نام های کونای کنشیو که از دو قسمت کونای به معنی در مدرسه و کنشیو به معنی کارورزی تشکیل شده است که یک بخش آن جو گیو کن کیو^۱ است. آموزش ضمن خدمت، معلمان در مدرسه به اوایل دهه ۱۹۶۰ میلادی برمی گردد. این تلاش های مردمی، ده سال بعد توسط سیاستگذاران آموزش ژاپن مورد توجه قرار گرفت، اما با وجود حمایت و تشویق دولت ژاپن، انجام این فعالیت به صورت داوطلبانه باقی ماند.^{۱۲/۵}. ازان به بعد درس پژوهی که در ژاپن از دوره (می جی) شروع شده بود، در آمریکا از سال ۱۹۹۹ و پس از آن در چین، آلمان و انگلیس از سال ۲۰۰۰ و استرالیا از سال ۲۰۰۳ رسماً^{۱۲/۶} آغاز گردید اولین بار در ژاپن اصطلاح با عنوان "جو گیو کن کیو"^{۱۲/۷} در سال ۱۹۹۹ توسط ماقوتایوشیدا در پایان نامه دکتری مطرح شد، یک مطالعه در فرآیند گروهی است. در تحقیقی که توسط استیگلر و هیبرت با عنوان «شکاف آموزشی^۲» بر روی برخی از داده های TIMSS در سال ۱۹۹۹ انجام شده است، به این نتیجه رسیدند که عامل اصلی موفقیت ژاپنی ها، استفاده از روش درس پژوهی در توسعهٔ حرفه ای معلمان است.^{۱۲/۸}

اهمیت درس پژوهی

به درستی گفته اند که نخست پژوهش، سپس برنامه ریزی و اقدام. گرچه این سخن در تمام عرصه های اجتماعی و اقتصادی صدق می کند و تردیدی در ضرورت و اهمیت آن نباید به خود راه داد، اما در تعالیم و تربیت، این موضوع، یعنی پژوهش، اهمیتی دو چندان پیدا می کند. از آنجا که موضوع تربیت و خود تربیت کنندگان همواره در تغییر و دگرگونی اند، نیز جامعه و محیط تربیت پیوسته در تحول است، برای برنامه ریزی و به سازی فرآیند یاد دهی – یادگیری، پژوهشی توسط چه کسانی برای این مقصود مناسب است؟

^۱ Jug you ken kyu

در نیمه اول قرن بیستم، تدریس مدرسه‌ای، تقریباً در تمام رشته‌های درسی، از یک الگوی واحد پیروی می‌کرد. از اصطلاحات گوناگونی برای توصیف این الگو استفاده شده است که عبارتند از: رفتارگرایی^۱، عینیت گرایی^۲ و اثبات گرایی^۳. با وجود این که هر یک از این اصطلاحات ممکن است به نحو خاصی تعریف شوند، هدف آموزش در دیدگاه مذکور کمک به یادگیرندگان برای تسلط بر حقایق مهم، ویژگی‌ها و روابط ذاتی حوزه دانشی معین است.

اخيراً چارچوب معرفت شناسی جدیدی، در تقابل با این الگوی سنتی، مطرح شده که درس پژوهی^۴ نامیده می‌شود. امروزه سخن از پارادایم^۵ و تغییرات عمدی ای که در حوزه‌های مطالعاتی رخ داده مرسوم است. یکی از حوزه‌های مهم فلسفه علم، انقلاب‌های علمی است. مثال برجسته ای از انقلاب در علوم طبیعی نظریه کوپرنیک درباره رابطه خورشید و زمین و پیشنهادات انقلابی داروین درباره نظریه تکامل است. توماس کوهن^۶ در تبیین تحولات تاریخ علم دو نوع دانش رامعرفی می‌کند، یک دانش متعارف و دیگری دانش تکاملی یا تحولی.^۷ در چنین رویکردی ضمن مفید واقع شدن یافته‌ها که برخاسته از مسائل مستقیم و فوری و ضروری معلمان است، خود معلم بالنده شده و رشد می‌یابد و بینش و اندیشه‌ی علمی در بدنه‌ی آموزش و پرورش زنده فعال می‌شود.^۸ بخش اعظم تاریخ علوم مختلف بشری، تحت تاثیر دانش متعارف بوده است که طی آن فعالیت دانشمندان به تحصیل معرفت جدید، برمبانی یک نظریه مادر یا بنیادی آذین‌رفته شده در آن رشتہ، معطوف بوده است.^۹ رفتارگرایان معتقدند که یادگیرنده منفعل است، دانش عینی است و حقیقت خارج از یادگیرندگان وجود دارد. تحت تاثیر رفتارگرایی، این فرضیه وجود آمده که دانش آموزان، در کلاس‌های درس، منحصرآ از معلمان و کتاب‌های درسی می‌آموزند و یادگیری جمع آوری حقایق و تمرین روش‌های انجام کار است و تدریس خوب با تعداد پاسخ‌هایی که دانش آموزان ارائه می‌کنند اندازه گیری می‌شود. نتایج حاصل از داده‌های بین‌المللی، نظری سومین مطالعه‌ی بین‌المللی ریاضی و علوم (TIMSS) فرست مnasیبی را برای مقایسه‌ی کیفیت آموزش در کشورهای مختلف، فراهم آورده است. در این راستا، بالبردن کیفیت تدریس معلمان، مورد توجه آموزشگران و سیاست‌گذاران آموزشی، در کشورهای مختلف قرار گرفته است.^{۱۰}.

روش‌های تدریس

روش در مقابل واژه لاتین «متده»^{۱۱} به کار رفته است. این واژه در فرهنگ انگلیسی-فارسی . به روش و نظم معنی شده است. به طور کلی بنا به تعریفی که در فرهنگ وبستر^{۱۲} آمده است راه انجام دادن هر کاری را روش گویند. روش تدریس عبارت است از: راه منظم، با قاعده و منطقی برای ارائه درس^{۱۳}. روش‌های تدریس را می‌توان در دو نوع شکلی و محتوایی موربد بررسی قرارداد. روش‌های تدریس شکلی به شیوه عمل معلم در کلاس درس اطلاق می‌شود و فرصت‌های مناسب را برای یادگیری دانش آموزان به وجود می‌آورند. در حالی که روش تدریس محتوایی به شیوه ارایه محتوا درس از دیدگاه‌ها و زوایای مختلف اشاره دارد. آموزشگران می‌توانند با توجه به اهداف آموزشی، شرایط آموزشی و وضعیت یادگیرندگان از نظر ظرفیت‌های ذهنی، از یک یا چند روش تدریس به صورت تلفیقی کمک بگیرند.

فرآیند یادگیری

در تعامل و ارتباط بین معلم و دانش آموز در کلاس درس فرایندی طی می‌شود تا یادگیری و تغییر رفتار که هدف اصلی آموزش و پرورش است به وقوع بپیوندد. یادگیری تغییراتی است که در ساخت ذهنی افراد ایجاد می‌شود.^{۱۴} با هر بینشی که یادگیری تعریف شود، اساس رفتار انسان را تشکیل می‌دهد؛ و نخستین صفت مشخص آن تغییری است که به تدریج رخ می‌دهد، نسبتاً پایدار است و در اثر تجربه حاصل می‌شود.

⁴ . Behaviorism

⁵ . Objectivism

⁶ . Positivism

⁷ . Lesson study

⁸ . Paradigm

⁹ . Tomas Kuhn

¹⁰ . Normal Science 0

¹¹ . Revolutionary science 1

¹² . Basic 2

¹³ . Truth 3

¹⁴ . Method 4

¹⁵ . Webster 5

درس پژوهی چیست؟

درس پژوهی (**lesson study**) در واقع روش پژوهشی مشارکتی معلمان در کلاس درس است که از آن به عنوان سودمندترین، کاربردی ترین و مؤثرترین برنامه پژوهش حرفه‌ای معلمان در مدارس ژاپن یاد شده است.^{۱۶۱} زبان مسؤولیت اولیه بهبود فعالیت کلاس درس را بر عهده معلمان گذاشته است. درس پژوهی رویکرد دیگری برای توسعه دانش حرفه‌ای معلمان است، که از درون مدارس ابتدایی ژاپن مطرح و توسعه یافته است. درس پژوهی در ژاپن به نام‌های کونای کنشیو که از دو قسمت کونای به معنی در مدرسه و کنشیو به معنی کارورزی تشکیل شده است که یک بخش آن جو گیو کن کیو است. جو گیو کن کیو کلمه‌ای ژاپنی است که از دو قسمت جو گیو به معنی درس و کن کیو به معنی پژوهش یا مطالعه تشکیل شده است و در زبان فارسی به درس پژوهی ترجمه شده است و از معلمان ژاپنی انتظار می‌رود که بیشتر، یک محقق آموزشی باشند و بر همین اساس در ژاپن فعالیت‌های آموزشی طی ۵۰ سال اخیر تغییر قابل توجهی یافته‌اند. معلمان ژاپنی هنگامی که فعالیت آموزشی خود را آغاز می‌کنند، در آن درگیر می‌شوند. ژاپنیها معتقدند اگر می‌خواهید آموزش را بهبود ببخشید، اثر بخش ترین جا برای چنین کاری کلاس درس است. اگر شما این کار را با درس‌ها شروع کنید، مسئله چگونگی کاربرد نتایج در کلاس درس ناپدید می‌شود. بهبود در کلاس درس در درجه اول اهمیت است. هنگامی که تغییرات شناسایی شدن، نوبت به چالش اشتراک این دانش با معلمان دیگر می‌رسد؛ کسانی که با مسائل مشابه مواجه‌هند یا اهداف مشترکی در کلاس درس دارند. در طول سال، ابتدا معلمان جلسات متعددی در سطح مدرسه تشکیل می‌دهند تا موضوعات یا مباحث اصلی تلاش‌های کونای کنشیو در آن سال تعیین گردد. پس از انتخاب موضوع کلی، معلمان جلسات دیگری در گروه‌هایی در سطح پایه‌های مختلف تشکیل می‌دهند تا اهدافی را که مطالعه درس در طول سال دنبال خواهد کرد، تعیین کنند. معلمان به چندگروه تقسیم می‌شوند. مدارس بزرگتر ممکن است برای هر گروه‌های جدا گانه‌ای تشکیل دهند که این کار با هدف نگه داشتن اندازه هر گروه در حد ۵ تا ۷ معلم صورت می‌گیرد.^{۱۶۲}

چالش‌های درس پژوهی

برای انجام هرنوآوری عموماً^{۱۶۳} با سه دسته از چالش‌ها روبرو هستیم؛ درس پژوهی نیز یک نوآوری است که از این قاعده مستثنی نیست. این چالش‌ها عبارتند از: ظاهر ساده درس پژوهی ممکن است پیچیدگی‌های ضمنی آن را پنهان سازد.^{۱۶۴}

(الف) چالش‌های اجرایی درس پژوهی

ریچارد سون (۲۰۰۴) در این باره ابراز می‌دارد: درس پژوهی جز آن دسته از استراتژی‌های توسعه‌ی حرفه‌ای به شمار می‌رود که ظاهر گول زننده‌ای دارد؛ اما در حقیقت زمانی که فرد شروع به بررسی و درگیری با این ظاهر ساده می‌کند، در عمل، هر گام از آن بسیار پیچیده می‌شود. تحقیقاتی که در مورد بررسی چالش‌های اجرایی درس پژوهی صورت گرفته است؛ معمولاً نتایج آنها چالش‌های اجرایی یکسانی را نشان می‌دهد که برخی از آنها عبارتند از: - فقدان دانش لازم و کافی در مورد درس پژوهی؛ عدم نیاز درونی معلمان به تحول در حوزه تدریس؛ آشنا نبودن با انتظارات والدین و نیازهای دانش آموزان؛ عدم همکاری مدیران مدارس و ایجاد فشار بر معلمان؛ بی توجهی به شکاف بین تحقیقات دانشگاهی و واقعیت کلاس درس و عدم همکاری اساتید دانشگاه؛ تصور غلط که درس پژوهی ایده ژاپنی است و نباید در کشورهای دیگر استفاده شود؛ نظام ارزشیابی که تاکید بر نتایج دارد تا فرآیند؛ عدم وجود زمان کافی به دلیل چند شغله بودن معلمان برای تامین زندگی؛ عدم پذیرش گروه معلمان در کلاس‌های درس و مخل بودن ابزار جمع آوری داده هامانند؛ دوربین فیلمبرداری، در یادگیری دانش آموزان.^{۱۶۵}

(ب) چالش‌های پی‌گیری درس پژوهی

بعد از درگیری با فرآیند درس پژوهی، غالباً تصور می‌شود که درس پژوهی باعث یادگیری شده است و اعضای گروه به حالت ثابت خواهند رسید، که این خود، موجب منحرف شدن از ادامه‌ی راه خواهد شد. همچنین برخی گمان می‌کنند که صرفاً با انتخاب هدف و پیروی از فعالیت‌ها بهبود حاصل می‌شود. بعضی از گروه‌ها هم درگیر جزئیات می‌شوند و اهداف اصلی را فراموش می‌کنند. عده‌ای هم بر این تصور هستند که چون درس پژوهی از ژاپن آمده است، اعمال معلمان ژاپنی باید مورد تقلید قرار بگیرد. باید توجه کرد که، درس پژوهی، مانند یک نقشه است، برای پیگیری و توسعه‌ی دانش حرفه‌ای تولید شده، گروه‌های درس پژوهی باید با هم در ارتباط باشند، باید توجه داشت که هدف از درس پژوهی ایجاد بهترین گروه نیست؛ آن‌چه باعث تولید دانش حرفه‌ای می‌شود، مشارکت در ایده هاست. در چنین شرایطی است که لزوم وجود ناظران بیرونی مشخص می‌شود.^{۱۶۶}

درس پژوهی در ایران

"در مدارس ایرانی نیز درس پژوهی را یک رویکرد مستمر برای بهبود تدریس در کلاس درس می دانند".^[۱۶]. اکتفای نژاد در پایان نامه خود به بررسی تاثیر درس پژوهی در معلمان ریاضی دوره دبیرستان در یکی از مناطق استان فارس می پردازد (۱۳۸۵). ایوبیان به بررسی درس پژوهی در تربیت معلم می پردازد و مراکز تربیت معلم را جایگاهی مناسب برای شروع درس پژوهی معرفی می کند (۱۳۸۵).^[۷] به بررسی درس پژوهی در معلمان ریاضی راهنمایی می پردازد نتایج به دست آمده-آموزش ضمن خدمت معلمین ریاضی- بازتابی شدن معلمان - یادگیری دانش آموزان - بهبود روش های تدریس می باشند.

مراحل اجرای درس پژوهی

۱- تبیین مسأله و انتخاب موضوع: دانش آموزان در درک کدام مباحث و دروس مشکل دارند؟

۲- برنامه ریزی درس پژوهی : (تعیین اعضای گروه، وظایف و مسئولیت ها و نقش هر یک، امکانات مورد نیاز مجری درس، زمان انجام، فیلمبردار، تعیین دبیر تیم و... تهیه طرح درس توسط گروه)

۳- آموزش درس: برای تدریس تاریخی معین می گردد. هنگام شروع درس معلمان در قسمت عقب کلاس می نشینند. یک نفر فیلمبرداری می کند؛ یک نفر تدریس معلم را براساس طرح درس تهیه شده ناظارت می کند . یک نفر واکنش ها، عملکرد دانش آموزان را زیر نظر دارد و ضمن تهیه گزارش میزان علاقه و فعالیت های آنان را زیر نظر دارد.

۴- ارزشیابی تدریس و بازتاب تأثیر آن در برنامه ریزی مجدد درس: ابتدا معلم مجری طرح درمورد تدریس خود اظهار نظر می کند و نظر خود را درباره چگونگی اجرای درس و مسائل عمده آن بیان می کند. سپس معلمان عضو گروه معمولاً با دیدگاه انتقادی درباره قسمت هایی از درس که به نظر آنها مشکل داشته صحبت می کنند. باید توجه داشت که تمرکز بردرس است نه معلمی که آن را آموزش داده است درس محصول گروهی است و همه اعضا در مورد نتیجه برنامه خود، احساس مسئولیت می کنند. در واقع آنها از خود انتقاد می کنند. دبیر تیم تمام نقطه نظرات را یادداشت می کند.

۵- تجدید نظر در تدریس : معلمان گروه درس پژوهی با توجه به مشاهدات و بازخوردها در درس تجدید نظر می کنند (تجدید نظر در مواد مورد آموزشی فعالیت ها، سوال ها، ...). یک سوال اساسی در این بخش وجود دارد و آن عبارت است از: چگونه می توان برنامه را بهتر اجرا کرد؟ در این مرحله با توجه به مشاهدات و یادداشت های معلمان، واکنش های دانش آموزان و نظرات معلم مجری، طرح درس تجدید نظر می شود. ممکن است روش تدریس، فعالیت ها، سوال ها، مسائل مطرح شده، مواد و رسانه انتخاب شده یا همه اجزای درس تغییر کند تا دور بعد تدریس نتایج بهتری عاید شود.

۶- آموزش درس تجدید نظر شده : در این مرحله درس تجدید نظر شده یک بار دیگر با رفع نواقص و براساس اصلاحات انجام شده تدریس می گردد (تدریس نهایی) این تدریس ممکن است در همان کلاس یا کلاس دیگر باشد. ممکن است تدریس توسط همان معلم یا یکی دیگر از اعضای گروه باشد. در این مرحله اعضای شورای معلمان در تدریس حضور دارند (ممکن است تعداد معلمان و اعضای حاضر بیشتر از تعداد دانش آموزان باشد).

۷- ارزشیابی و بازندهیشی: چه چیزی از درس پژوهی و اجرای آن آموخته شد؟ این سوالی است که در این مرحله در جلسه درس پژوهی مطرح می شود. یادگیری و فهم دانش آموزان و مسأله ای که به خاطر آن پژوهش انجام شد در این مرحله بررسی می شوند و تیم از خود می پرسد، تا چه اندازه خوب عمل کردیم. بطور کلی میزان تحقق اهداف بیان می شود. در این مرحله ممکن است از افراد دیگری مانند معلمان مجرب، مولفان کتب درسی، اساتید دانشگاه، انجمن های علمی مرتبط با موضوع درس پژوهی دعوت به عمل آید. همه اعضای شورای معلمان به همراه یک فرد متخصص خارج از مدرسه تدریس را نقد و بررسی و تغییراتی پیشنهاد می کنند.

- سهیم شدن در نتایج و دستاوردها: نوشتمن گزارش پایانی: (تشريح فرایند درس پژوهی و یافته ها همراه با مستندات، گزارش ها، فيلم ها و عکس ها صورت جلسات، نقطه نظرات معلمان و دانش آموزان و اولیا؛ بازدیدهای افراد متخصص و مسئولین، بازدیدهای معلمان از مدارس یکدیگر، تبادل تجربیات، برگزاری جشنواره و همایش ارائه نتایج درس پژوهی.

اثرات درس پژوهی

حقوقان، به این باور رسیده اند که درس پژوهی، یک تلاش منظم و هماهنگ است که به وسیله ای معلمان انجام می گیرد و هدف آن بهبود آموزش است^[۱۶]. که برآموزش های ضمن خدمت معلمان و روش تدریس دروس تاثیر دارد^[۱۷]. هر چند درس پژوهی نیز معلمان را در خود، نیز معلمان را در کار خود، حرفه ای می کند^[۱۸]. و باعث افزایش دانش حرفه ای و قدرت آموزش آن ها می شود، لیکن باعث تغییر و تمرینات و رفتارهای آموزشی نیز می گردد^[۱۹]. با توجه به همه گیر شدن درس پژوهی در آموزش و پرورش دنیا و تاثیرگذاری که این روش بر توسعه ای معلمان دارد، تحقیقاتی می تواند در این مورد مفید باشد که یافته هانشان داده است. درس پژوهی علاوه بر یادگیری دانش آموزان، بر توسعه ای حرفه ای معلمان نیز تاثیر دارد. درس پژوهی با مشاهده دقیق رفتار دانش آموزان، رفتارهای معلم را جهت دهی و کنترل می کند (پژوهشکده تعلیم و تربیت عباس زادگان، ۱۳۹۰ص ۳۶). واژه های "lesson study" را می توان چنین معنا کرد: Lesson Study یعنی درس، عبرت، سرزنش باشد، درس دادن و درس گرفتن، عبرت گرفتن و یا سرزنش کردن یا مورد سرزنش قرار گرفتن. یعنی تحصیل، بررسی، مطالعه، موضوع، فکر، دفتر، اتاق مطالعه. هر تغییری در رفتار که برگرفته از یادگیری است، باید براساس مطالعه دقیق و بررسی منظم باشد.

محدودیتها

۱- مقاومت شدید معلمان در بکارگیری این روش تدریس چرا که همکاران از نحوه تدریس هم آگاه می شوند. ۲- امکان نگه داشتن دانش آموزان در ساعتی غیر از ساعت مدرسه وجود ندارد. ۳- عدم دسترسی به افرادی که در زمینه درس پژوهی تحقیقاتی انجام داده اند. ۴- کمبود ناظر بیرونی به وضوح احساس می شود^{۵-۶}- تحقیق فقط به یک مقطع تحصیلی و آن هم ابتدایی بود.

نتیجه گیری

اغلب دانش آموzan با مفاهیم ریاضی مشکل دارند و از خواندن و یادگیری ریاضی هراس دارند، روش سنتی آموزش در ایران به گونه ای است که دانش آموzan مفاهیم را حفظ می کنند. این حفظ کردن و یادگیری طوطی وار باعث می شود که قدرت مانور در فرآگیری مطالبی که نیاز به درک و فهم بیشتر می باشد ندارند و نمی توانند مسائلی را که در کلاس و زندگی روزمره نیاز به خلاقیت می باشد حل کنند و عاقب زیانباری از جمله: عدم رغبت به یادگیری، درماندگی آموخته شده،^۱ سرخوردگی در زندگی، عدم راه حل منطقی در مواجهه با مشکلات و.... گریبان گیر می شود. پس همانطور که نگرش نسل امروزی نسبت به گذشته فرق کرده است؛ باید متوجه این موضوع باشیم که روشهای تدریس گذشته که با عالیق و سلاطیق نسل گذشته همخوانی داشته است؛ دیگر برای این نسل بیگانه هستند و بر افراد ذیربیط است که زمینه هایی استفاده از روشهای نوین تدریس را فراهم کنند و مطابق با فرهنگ ملی و محلی همخوان نمایند. به کارگیری درس پژوهی، برای بازسازی مدارس به عنوان سازمان های یادگیرنده، به توسعه فرهنگ حرفه ای نوینی در مدرسه یاری می دهد. فعالیت های مشارکتی، سهیم شدن در تجربه های یکدیگر، ترویج تصمیم گیری مشارکتی، آموختن از یکدیگر، ترویج تفکر انتقادی، غلبه بر ترس از یادگیری و "هراس از اصلاح"، به سازی رهبری آموزشی، طراحی و اجرای طرح درس های نوآورانه برای ترویج آموختن برای زیستن، تأمل در اندیشه و نیاز دانش آموzan و مشاهده و ثبت دقیق داده های مربوط به پژوهش در کلاس درس برای به سازی سبک های آموزش و یادگیری، مهم ترین عناصر فرهنگ حرفه ای تازه است. به اعتقادبرونر^۲ نظام های آموزش و پرورش به جنبشی نیاز دارند که در آن دقیقاً مشخص شود که به کجا می روند و در آینده به چه نوع انسان های تربیت شده ای نیاز دارند. در این صورت است که متخصصان می توانند، چهارچوب مشخصی را برای تحول تعلیم و تربیت تعیین کنند.

برونر همچنین اظهار می دارد، در بیان ای که، می توان هر موضوعی را به هر کودک و در هر سنی، به شکلی مشروع آموخت، و می گوید که: حیطه های دانش به وجود نمی آیند بلکه ساخته می شوند. در این تحقیق ما به این نتیجه دست یافتیم که بین پس آزمون گروه آزمایش و گواه در پیشرفت ریاضی مبحث زاویه ها تفاوت معناداری وجود دارد. بین پیشرفت تحصیلی دانش آموzan در درس ریاضی مبحث زاویه ها با رویکرد درس پژوهی و سنتی تفاوت وجود دارد. و روش درس پژوهی در پیشرفت تحصیلی دانش آموzan در درس ریاضی تاثیر دارد.

پیشنهادات

- ۱- ایجاد زمینه لازم برای آشنایی بیشتر معلمان با روش های نوین تدریس از جمله رویکرد درس پژوهی
- ۲- میزان ماندگاری مطالب درسی در مدارسی که از این روش استفاده می شود.
- ۳- میزان استفاده معلمان در کلاس ها از این روش بعد از ۲ دهه ورود این روش به کشور.

¹. Learned helplessness
¹. Bruner

6
7

منابع و مراجع

- [۱] رشد آموزش ابتدایی. شماره ۳ و ۴ (آبان و آذر). (۱۳۹۱).
- [۲] آقازاده، محرم. راهنمای روش تدریس مغز محور، نشر آیینه: تهران. (۱۳۸۴).
- [۳] رشد مدیریت مدرسه. شماره ۵۲ . (۱۳۸۷).
- [۴] Cooney , T.j.(1994). Research and Teacher education:in search of common Ground. journal for research in mathematics Education,25(6).
- [۵] شعبانی ورکی، بختیار. رویکردهای یاددهی - یادگیری، انتشارات آستان قدس : مشهد. (۱۳۷۹).
- [۶] سیف، علی اکبر. روان شناسی پرورش نوین، نشردوران: تهران. (۱۳۸۶).
- [۷] خاکباز، ع، س. پیامدهای استفاده از درس پژوهی در توسعه ای معلمان ریاضی دوره راهنمایی، کرمان، ناحیه ۲. (۱۳۸۶).
- [۸] گانیه، ر. شرایط یادگیری و نظریه آموزشی، ترجمه نجفی زند، ج، انتشارات رشد: تهران: (۱۳۷۳).
- [۹] Fernsndez, c, yoshida, m. chokshi, s, & cannon, j.(2001).
- [۱۰] استیگلر، جمیز و هیبرت جیمز. شکاف آموزشی، ترجمه دکتر محمد رضا سرکار آرانی و علیرضا مقدم. انتشارات مدرسه: تهران. (۱۳۸۳).
- [۱۱] مهر محمدی، محمود. بازندهی فرایند یاددهی- یادگیری و تربیت معلم، انتشارات مدرسه: تهران. (۱۳۷۹).
- [۱۲] صفوی، امان الله. فنون و الگوهای تدریس، انتشارات سمت: تهران. (۱۳۸۶).
- [۱۳] سرکار آرانی، محمد رضا. پژوهش مشارکتی معلمان در کلاس درس، تجربه ژاپن در پرورش حرفه ای معلمان در مدرسه، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال پانزدهم، شماره ۳، ص ۶۱-۷۸. (۱۳۷۸).
- [۱۴] Chokshi, S.; Fernandez, C. (2004). Challenges to Importing Japanese Lesson study: Concerns, Misconceptions, and Nuances ,Phi Delta Kappan ,Mar2004, 85, 7: 520-525
- [۱۵] Sarkar Arani, M.R. , &matoba,m.(2006).challenyes in japanese Teachers professional Development: A focus on an Alternative perspective. comparative Education in Teacher Training.V.I.4.pp.107-۴.(Availableon ERIC site).
- [۱۶] استیگلر، جمیز و هیبرت، جیمز. شکاف آموزشی، بهترین ایده ها از معلمان جهان برای بهبود آموزش در کلاس درس، ترجمه محمد رضا سرکار آرانی و علیرضا مقدم. مدرسه چاپ دوم: تهران. (۱۳۸۴).
- [۱۷] اکتفایی نژاد، ح. تاثیر درس پژوهی بر معلمان ریاضی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید باهنر کرمان. (۱۳۸۵).
- [۱۸] ساکی، رضا، مدنی، داریوش. هدایت درس پژوهی راهنمای عملی برای معلمان و مدیران. انتشارات حکمت علوی: تهران. (۱۳۸۹).
- [۱۹] عباس زادگان، پژوهشکده تعلیم و تربیت. درس پژوهی، چیستی، چرایی، چگونگی، اداره کل آموزش و پرورش خراسان رضوی. (۱۳۹۰).